

תגובות באיראן והערכה ראשונית של השפעת חיסול קאסם סלימאני, מפקד כוח קדס של משמרות המהפכה ד"ר רז צימט

5 בינואר 2020

עיקרי הדברים

◀ בליל 2-3 בינואר 2020 תקפו כלי טיס אמריקאים בבגדאד שני כלי רכב שהסיעו בכירים בכוח קדס של משמרות המהפכה. בתקיפה חוסלו קאסם סלימאני, מפקד כוח קדס של משמרות המהפכה, אבו-מהדי אלמהנדס, סגן מפקד המיליציות השיעיות הפרו-איראניות בעיראק, וכמה אנשי כוח קדס ופעילי מיליציות שיעיות, שהיו בשיירת כלי הרכב שהותקפה.

◀ משרד ההגנה האמריקאי הודיע כי חיסול סלימאני, שאושר על-ידי הנשיא דונלד טראמפ, נועד להרתיע את איראן לאחר תקיפת בסיס צבאי בסמוך לעיר כרכוכ שבצפון עיראק (27 בדצמבר 2019), בה נהרג עובד קבלן, אזרח אמריקאי ונפצעו כמה חיילים אמריקאים ותקיפת שגרירות ארה"ב בבגדאד (31 בדצמבר 2019) על-ידי מפגינים ולוחמים של מיליציות שיעיות פרו-איראניות, שמחו על התקיפה האמריקאית נגד יעדים של המיליציה השיעית העיראקית גדודי חזבאללה בגבול עיראק-סוריה (29 בדצמבר 2019).

כלי הרכב בו נסע סלימאני לאחר התקיפה האמריקאית (תסנים, 3 בינואר 2020)

◀ העדר תגובה אמריקאית לשורה של פעולות התקפיות, שיזמה איראן במפרץ מאז מאי 2019, ובהן: חבלה במכליות נפט (מאי-יוני 2019), השתלטות על מכליות נפט (יוני-יולי 2019), הפלת כלי טיס בלתי מאויש אמריקאי (20 ביוני 2019) והתקיפה נגד מתקני הנפט הסעודים באמצעות טילי שיוט וכלי טיס בלתי מאוישים (14 בספטמבר 2019), חיזק את ההערכה בטהראן, כי ארצות-הברית אינה מעוניינת בעימות צבאי וכי אין בכוונת הממשל האמריקאי לנקוט בפעולה צבאית בתגובה להתגרריות נוספות מצד איראן. חיסול סלימאני

בתגובה לעימותים בימים האחרונים בעיראק בין ארצות-הברית למיליציות הפרו-איראניות, הפתיע, לפיכך, את איראן והוא מחייב אותה כעת לשקול את תגובתה וכן לבחון מחדש את האסטרטגיה האזורית שלה.

◀ על רקע זה משקפות התגובות הראשונות באיראן לחיסולו של קאסם סלימאני את **עוצמת ההפתעה שלהם מהפעולה האמריקאית ואת מחויבות ההנהגה האיראנית לנקום את מותו**. עד מהרה הביעה הצמרת האיראנית כולה גיבוי לפעולה האמריקאית והיא השמיעה איומים להגיב בחומרה על חיסולו. זמן קצר לאחר חיסול סלימאני, מונה סגנו, אסמאעיל קא'אני (Esmail Qa'ani), כמחליפו בתפקיד מפקד כוח קדס (ראו נספח).

◀ חיסולו של קאסם סלימאני מהווה מכה חמורה לאיראן. מאז מונה למפקד כוח קדס של משמרות המהפכה בשלהי 1997 או בראשית 1998, הפכה יחידת עילית זו לחוד החנית במאמצי איראן לבצר את מעמדה האזורי ולקדם את יעדיה האסטרטגיים באמצעות טרור וחתרנות מדינית. בצל הטלטלה שפקדה את המזרח התיכון בעשור האחרון, הפך סלימאני ל"מושך בחוטים" ולקבלן הביצוע המרכזי של ההתבססות האיראנית באזור. בהובלתו עלה בידי איראן להרחיב את השפעתה האזורית, לבלום את דאעש, להציל בסיוע רוסי את שלטון אסד ולספק אמצעי לחימה מתקדמים לחזבאללה ולארגוני הטרור בעזה¹.

שרידי מכוניתו של סלימאני לאחר התקיפה האמריקאית (פרארו (Fararu), 3 בינואר 2020)

◀ מותו של סלימאני **לא צפוי, להערכתנו, לחולל שינוי של ממש באסטרטגיה האזורית** בה נוקטת איראן או לגרום לה לסגת מיעדי העל שלה באזור, ובראשם המשך ההתבססות הצבאית והאזרחית וביצור השפעתה במרחב. עם זאת, הסתלקותו של סלימאני עשויה להקשות על יכולתה לממש יעדים אלה, לכל הפחות בעתיד הקרוב. חרף תקופת שירותו הממושכת של אסמאעיל קא'אני, מפקד כוח קדס הנכנס, כסגנו של סלימאני והיכרותו הרבה עם המערכת האזורית, הוא עשוי להתקשות בהתמודדות עם האתגרים הניצבים בפני איראן באזור, במיוחד בעידן שלאחר מלחמת האזרחים בסוריה והמערכה נגד דאעש בעיראק.

¹ להרחבות אודות קאסם סלימאני, ראו סקירת מרכז המידע למודיעין ולטרור: "דיוקנו של קאסם סלימאני, מפקד כוח קדס של משמרות המהפכה האיראנים", 29 באוקטובר 2015.

התגובה האיראנית לחיסול סולאמני

◀ האיומים מצד בכירי איראן, בעקבות חיסול סלימאני, משקפים כוונה ברורה לנקום את מותו, אף כי לא בהכרח בטווח הזמן המיידי. **חיסולו מציב בפני איראן דילמה קשה**. מחד גיסא, היא רואה עצמה **מחויבת להגיב בחריפות** למותו של אחד מבכירי המפקדים האיראנים. העדר תגובה מצדה עלול לפגוע בכושר ההרתעה של המשטר הן מבית והן כלפי חוץ ואף לעודד תוקפנות נוספת מצד אויביה של איראן, ובראשן ארצות-הברית. ביטוי לגישה זו ניתן למצוא, למשל, במאמר פרשנות, שהתפרסם באתר החדשות השמרני אלף (Alef, 4 בינואר), בו נכתב, כי אם ארצות-הברית תראה שאיראן נותרת אדישה ושקטה בעקבות חיסול סלימאני, הסיכויים למלחמה דווקא גוברים. זאת, משום שהיא תפרש את השתיקה האיראנית כחולשה וקל יותר לתקוף מדינה חלשה מאשר מדינה חזקה. לעומת זאת, אם איראן תגיב כראוי ותנקום את חיסול סלימאני, הסיכויים למלחמה יהיו נמוכים באופן משמעותי.

◀ מאידך גיסא, **תגובה חריפה מדי**, ובמיוחד כזו שתסכן את חייהם של אזרחים או חיילים אמריקאים נוספים, **עולה להסלים לכדי עימות צבאי בין ארצות-הברית לאיראן**. ניכר כי בשלב זה, איראן אינה מעוניינת בעימות צבאי, במיוחד לנוכח האתגרים הניצבים בפניה בזירה הפנימית (המשבר הכלכלי והמחאה העממית הנמשכת), האזורית (הביקורת העממית הגוברת נגד מעורבות איראן בעיראק ובלבנון והאילווצים בפני המשך ההתבססות האיראנית בסוריה ובמערב עיראק) והבינלאומית (עתיד הסכם הגרעין והלחץ הכלכלי הבינלאומי הגובר). כמה בכירים איראנים הדגישו, כי איראן אינה מתכוונת להזדרז בתגובתה. דובר הכוחות המזוינים האיראנים, אבו-אלפצל שכארצ'י (Abulfazl Shekarchi), הצהיר, כי על ארצות-הברית לדעת, שאיראן לא תזדרז להגיב ותתכנן תגובה מוחצת, שמועדה ומקומה ייקבעו על-ידיה (תסנים, 4 בינואר 2020). גם יו"ר ועדת המג'לס לביטחון לאומי ולמדיניות חוץ, מג'תבא ד'ואלנור (Mojtaba Zolnour), ציין, כי איראן מחויבת לתגובה על חיסול סלימאני, אך הדגיש, כי התגובה תהיה באופן שלא יוביל למלחמה (תסנים, 4 בינואר 2020).

◀ איראן עשויה להמתין, כפי שעשתה בעבר לאחר תקיפות וחיסולים שיוחסו לישראל, לשעת כושר מתאימה כדי ליזום תגובה איכותית במועד ובמאפיינים שיתאימו לה. תגובה כזו עשויה להיות מכוונת כנגד יעדים או אינטרסים אמריקאיים באזור, כגון: בסיס אמריקאי, כוחות צבאיים או אזרחים אמריקאים, או בחו"ל, אף כי יכולותיה של איראן מחוץ למזרח התיכון מוגבלות אף יותר. היא תעדיף, ככל הנראה, פגיעה ישירה ביעדים או באינטרסים אמריקאים על פני יעדים של בעלות בריתה באזור. עם זאת, היא עשויה לשוב ולפעול גם נגד כלי שייט או יעדים הקשורים לבעלות בריתה של ארצות-הברית באזור, בדומה לפעולות בהן נקטה בחודשים האחרונים בתגובה להחרפת הסנקציות הכלכליות נגדה.

◀ במסגרת תגובה אפשרית לחיסול סלימאני עשויה איראן להפעיל גם ארגונים שליחים הפועלים בחסותה (כגון: מיליציות שיעיות עיראקיות או המורדים החות'ים בתימן), אך להערכתנו היא תעדיף פעולה ישירה על פני הפעלת ארגונים שליחים בשל מחויבותה לנקום את מותו באופן עצמאי ומשום שיעילותם ואיכותם של ארגונים שליחים פחותה, בדרך כלל, ביחס לזו של כוחות איראנים.

מקומה של ישראל בתגובות האיראניות

◀ בתגובות הבכירים האיראנים לחיסול סלימאני **נעדרה כמעט לחלוטין התייחסות לישראל** ולא נשמעו איומים קונקרטיים לפעול נגדה, הגם שכמה דוברים איראנים האשימו את ישראל במעורבות בחיסול. כך, למשל, הצהיר דובר ועדת המג'לס לביטחון לאומי ולמדיניות חוץ, סיד חסין נקוי חסיני (Seyyed Hossein Naqavi Hosseini), כי לפי מידע, שהוצג בפני הוועדה, ישראל שיתפה פעולה עם ארצות-הברית במבצע החיסול (איסנ"א, 3 בינואר 2020). העדר התייחסות לישראל והטלת האחריות הבלעדית לחיסול סולימאני על ארצות-הברית עשויים להצביע על כך, שאיראן אינה מעוניינת בשלב זה לגרור את ישראל לעימות הנוכחי בינה לבין ארצות-הברית בזירת המפרץ הפרסי ועיראק, ייתכן מחשש שמעורבות ישראל תגביר עוד יותר את סכנת ההידרדרות לעימות צבאי אזורי כולל. איראן צפויה, עם זאת, להמשיך במאמציה להתבסס צבאית במרחב סוריה ומערב עיראק ולספק אמצעי לחימה מתקדמים לחזבאללה, חרף הפעילות הנמשכת מצד ישראל לבלום מאמצים אלה וללא קשר ישיר להתפתחויות האחרונות בעיראק.

נספח א'

תגובות בכירים איראנים לחיסול סלימאני

◀ **מנהיג איראן, עלי ח'אמנהאי**, פרסם הודעה בה הביע תנחומים על מותו של סלימאני והזהיר, כי הפושעים ש"לכלכו את ידיהם בדמו ובדמם של יתר החללים" צפויים לנקמה קשה. בהודעה נאמר, כי מות סלימאני לא יעצור את דרכו ופועלו וכי דרך ג'האד ההתנגדות תימשך עם מוטיבציה כפולה. ח'אמנהאי הכריז על שלושה ימי אבל באיראן. בערב ה-3 בינואר 2020 קיים ח'אמנהאי ביקור תנחומים בבית משפחתו של סלימאני (תסנים, 3 בינואר 2020).

ביקור ניחומים של מנהיג איראן בבית משפחת סלימאני
(פארס, 3 בינואר 2020)

◀ **נשיא איראן, חסן רוחאני**, פרסם הודעה בה גינה את הפעולה האמריקאית והזהיר, כי האומה האיראנית ויתר העמים החופשיים באזור יתנקמו באמריקה על מותו של סלימאני. הוא ציין, כי "הפעולה הפחדנית" היא עדות נוספת לתסכול ולחוסר האונים של ארצות-הברית באזור והפרה בוטה של החוק הבינלאומי (פארס, 3 בינואר 2020).

ביקור ניחומים של הנשיא רוחאני בבית משפחת סלימאני
(איסנ"א, 4 בינואר 2020)

◀ **מפקד משמרות המהפכה, חסין סלאמי** (Hossein Salami), אמר, כי חיסול קאסם סלימאני יוביל ל"נקמה אסטרטגית" שתשים קץ לנוכחות ארצות-הברית באזור (פארס, 4 בינואר 2020).

◀ **דובר משמרות המהפכה, רמזאן שריף**, הצהיר, כי שמחתם הרגעית של האמריקאים בעקבות חיסול סלימאני לא תימשך לאורך זמן ותהפוך לאבל בעקבות הנקמה על מותו. הוא ציין, כי נחישותה של איראן לנקום בארצות-הברית ובציונות רק תגבר, והביע את ביטחונו כי תלמידיו של סלימאני ימשיכו במימוש שאיפותיו (תסנים, 3 בינואר 2020).

**דובר משמרות המהפכה, רמזאן שריף (מימין),
בוכה בשידור הטלוויזיה האיראנית בעקבות חיסול סלימאני.**

◀ בהודעה מטעם "**המועצה העליונה לביטחון לאומי**", נאמר, כי על ארצות-הברית לדעת, ש"המתקפה הפושעת" נגד סלימאני הייתה הטעות האסטרטגית הגדולה ביותר שביצעה באזור וכי היא לא תחלף בקלות מהשלכותיה. המועצה, שהתכנסה ב-3 בינואר 2020 לדיון מיוחד בעקבות חיסול סלימאני, הזהירה, כי על הפושעים לצפות לנקמה קשה "בזמן ובמקום המתאימים" (תסנים, 3 בינואר 2020).

◀ **שר ההגנה האיראני, אמיר חאתמי**, הצהיר כי חיסול סלימאני מהווה הוכחה מוצקה לאכזריות "השטן הגדול" [כינוי לארצות-הברית] ולתמיכתו בטרוריסטים באזור ובעיראק, ואיים בתגובה מוחצת לתקיפה האמריקאית (פארס, 3 בינואר 2020).

◀ **שר החוץ האיראני, מחמד ג'ואד זריף**, כינה בריאיון לטלוויזיה האיראנית את חיסול סלימאני "צעד טרוריסטי פחדני" המהווה הפרה של ריבונותה ושלמותה הטריטוריאלית של עיראק. הוא ציין, כי האמריקאים ביצעו טעות וכי איראן תגיב בכל זמן ובכל אופן שתמצא לנכון (פארס, 3 בינואר 2020).

◀ **יו"ר המג'לס, עלי לאריג'אני**, ציין בהודעה שפרסם בעקבות חיסול סלימאני, כי מפקד כוח קדס היה מקור לגאווה עבור כלל האיראנים. בהודעתו נאמר, כי על "המשטר האמריקאי", שהוא השנוא ביותר בעולם, לדעת שהעם האיראני לא ישכח לעולם את דם בניו היקרים שנפלו בהגנה על כבודו (תסנים, 3 בינואר 2020).

תהלוכות מחאה באיראן בעקבות חיסול סלימאני (פארס, 3 בינואר 2020)

◀ **יועצו הבכיר לעניינים בינלאומיים של מנהיג איראן, עלי-אכבר ולאיטי**, פרסם הודעת אבל, שבה נאמר, כי ארצות הברית תשלם את מחיר "הפשע הטרווריסטי" שביצעה וכי "חזית ההתנגדות", שהצליחה לאורך כל השנים לסכל את מזימת האויבים להחליש ולפצל את המדינות המוסלמיות, תנקום על הפשע הזה (פארס, 3 בינואר 2020).

◀ **יו"ר הרשות השופטת האיראנית, אבראהים ראיסי**, כתב בהודעה שפרסם, כי מכל טיפת דמו של קאסם סלימאני יצמחו מאות קאסם סלימאנים, שיזרעו הרס בעיני ממשלת הטרור האמריקאית והטרור הבינלאומי באזור ובעולם. הוא הביע ביטחון, כי "חיילי חזית ההתנגדות" ינקמו את מותו (תסנים, 3 בינואר 2020).

◀ **רמטכ"ל צבא איראן, עבד אלרחים מוסוי**, פרסם הודעה בה נאמר, כי דמו של סלימאני יחזק עוד יותר את "חזית ההתנגדות" (תסנים, 3 בינואר 2020).

אסמאעיל קאא'ני, מפקד כוח קדס הנכנס²

◀ שעות ספורות לאחר חיסול סלימאני הודיע מנהיג איראן, עלי ח'אמנהאי, על מינויו של אסמאעיל קאא'ני, לתפקיד מפקד כוח קדס של משמרות המהפכה.

**אסמאעיל קאא'ני, מפקד כוח קדס החדש
(פארס, 3 בינואר 2020)**

◀ קאא'ני נולד בשנת 1957 בעיר משהד. זמן קצר לאחר המהפכה האסלאמית הצטרף למשמרות המהפכה האיראנים ובתקופת מלחמת איראן-עיראק שימש כמפקד דיביזיה 21 (אימאם רזא) וכמפקד דיביזיה 5 (נצר). בתקופת המלחמה הכיר לראשונה את קאסם סלימאני, ששימש אותה עת כמפקד דיביזיה 41 של משמרות המהפכה.

◀ בתום המלחמה נשלח קאא'ני למקום הולדתו במשהד כמפקד יחידה של כוחות היבשה של משמרות המהפכה, שפעלה בעיקר באזור הגבול עם אפגניסטאן. זמן קצר לאחר מכן, הצטרף לכוח קדס של משמרות המהפכה בסמוך להקמתו בראשית שנות התשעים והיה אחראי על פעילות הכוח באפגניסטאן, בפקיסטאן ובמרכז אסיה. הוא מונה כסגן מפקד כוח קדס של משמרות המהפכה, ככל הנראה, בשנת 1997, לאחר מינויו של סלימאני כמפקד הכוח.

² הפרטים אודות קאא'ני מבוססים על מאמר של החוקר עלי אלפונה, שהתפרסם מטעם The American Enterprise Institute ב-11 בינואר 2012, וכן על פרטים, שהתפרסמו בסוכנות הידיעות תסנים ב-3 בינואר 2020.

**אסמאעיל קאא'ני לצד קאסם סלימאני
(פארס, 3 בינואר 2020)**

- ◀ בשנים 2006-2007 שימש כסגן ראש אגף המודיעין במשמרות המהפכה, ככל הנראה במקביל לתפקידו כסגן מפקד כוח קדס.
- ◀ בתגובה ראשונה לחיסול סלימאני הצהיר קאא'ני, כי יש להיזהר מעט בסבלנות כדי לראות את גופות "השטן הגדול" [ארצות-הברית] במזרח התיכון (פארס, 3 בינואר 2020).
- ◀ יצוין, כי חרף שירותו הממושכת של אסמאעיל קאא'ני, מפקד כוח קדס הנכנס, כסגנו של סלימאני והיכרותו הרבה עם המערכת האזורית, הוא עשוי להתקשות בהתמודדות עם האתגרים הניצבים בפני איראן באזור, במיוחד בעידן שלאחר מלחמת האזרחים בסוריה והמערכה נגד דאעש בעיראק.